

**BATMAN
AKADEMİ
DERGİSİ**

Batman Üniversitesi
İslami İlimler Dergisi

**BATMAN
ACADEMY
JOURNAL**

Batman University
Journal of Islamic Sciences

BATMAN AKADEMİ DERGİSİ

Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

e-ISSN: 2619-9114

Yıl: 5, Cilt: 5, Sayı:2

Aralık-2021

MAKALE BİLGİLERİ

**Necm Suresinde İ'câzü'l-Kur'an
Uniqueness Of The Qur' An İn The Surah Najm**

YAZAR

Mehmet Hadin TURABİ

Dr. DİB. mehmet-hadintutkal@hotmail.com

0000-0001-5970-8124

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 19.11.2021

Makale Kabul Tarihi: 04.12.2021

Sayfa Aralığı: 426-454

Öz: Hz. Peygamber'in en muazzam mucizesi olan Kur'an, belâğî incelikleri ihtiva eden mucizü'l-beyân bir kitaptır. Araştırmanın hedefi Necm suresinde âyetlerdeki maksut manaların birbirine olan ahenk ve intibakını sağlamada etkisi olan belâğî üslupları tespit etmek, suredeki farklı kelime kullanımlarını i'câzü'l-Kur'ân açısından tahlil ederek açıklamaktır. Bu bağlamda üslubu, nazmı ve belâğî incelikleriyle Araplarda büyük bir etki yaratan mezkûr sure, müfessirlerin de dikkatini celp etmiştir. Bu sebeple çalışmamızda ilgili âlimlerin sureyle ilgili belâgat, fesahat ve i'câz açısından görüşleri özetlenmeye çalışılacaktır. Âyetlerdeki taksimat, iltifat ve tekrarı duygulara olan hüsn-ü tesiri açıklanacaktır. Ayrıca Kur'an nazmının maksut manaları ifade etmede bazı kelimeleri seçmesindeki sebep ve hikmetlere değinilecektir. Şüphesiz Kur'an-ı tabirin güzelliği muhatapların ruhlarına derin nüfuz ederek Allah'ın emirlerine sınıksız bağlanmalarını sağlamıştır. Dolayısıyla inanıp emirlerini harfiyen yerine getirdikleri Allah'ın kelâmına tamamen teslim olmakla neticelenmiştir. Söz konusu sure üstün vasıfları kendinde barındıran i'câzü'l-Kur'an'ın eşsiz bir örneğidir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Necm Suresi, Arap Dili, İ'câz, Belâgat.

Abstract

The Qur'an, the greatest miracle of the Hz. Prophet, is a miraculous book containing eloquent subtleties. The aim of the research is to determine the eloquent styles that have an effect on ensuring the harmony and adaptation of the meanings in the verses of the Surah Najm to each other, and to explain the different word uses in the surah by analyzing them in terms of uniqueness of the Qur'an. In this context, the aforementioned surah, which had a great impact on Arabs with its style, verse and eloquence, also attracted the attention of commentators. For this reason, in this research, the views of the related scholars about the surah in terms of eloquence, fluency and i'jaz will be tried to be summarized. The positive effects of division, compliment and repetition on emotions will be explained. In addition, the reasons and wisdoms in the Qur'anic verse in choosing some words to express the meanings will be mentioned. Undoubtedly, the beauty of the Qur'anic expression penetrated deeply into the souls of the interlocutors and enabled them to adhere tightly to the orders of Allah. Therefore, those who believed and followed his orders to the letter resulted in complete surrender to the word of Allah. The surah in question is a unique example of uniqueness of the Qur'an, which has superior qualities.

Keywords: Qur'an, Najm Surah, Arabic Language, İ'jaz, Rhetoric.

Giriş

Kur'an birçok sahabenin küfürden imana, dinî ve dünyevî hayatlarını değiştirmede etkileyici sebep olmuştur. Hatta küfür üzere ölmüş olan nice kâfirler inat, kibir ve Allah Resûlünden nefret etmeleri sebebiyle Kur'an'a inanmadan ölmüşlerdir. Ne var ki inkârlarındaki müessir faktör Kur'an'ın belâgati ve fesahati değil bilakis inat, kibir ve nefretleridir. Konuyla ilgili ashaptan iki örnek verilebilir. Hz. Ömer (r.a) kız kardeşinin evinde Tâhâ suresinden bazı âyetleri okuma neticesinde İslamla müşerref olmuştur. Aynı şekilde Utbe b. Rebîa Hz. Peygamber'e gelince Allah Resûlü (s.a.s.) ona Fussilet suresinin ilk âyetlerini okudu, dinledikten sonra kavmine giderek, "şuana kadar hiç dinlemediğim öyle bir söz işittim ki ne şiir, ne de sihre benziyordu" dedi. Ey Kureyş topluluğu! Beni Hz Muhammed (s.a.s.) ile baş başa bırakın, Allah'a yemin olsun ki dinlediğim şeyin ileride kadir kıymeti yüce olacaktır.¹ Söz konusu ashabin hidayetini vesile olan ve kâfirlerde derin tesirler bırakan hiç şüphesiz Allah'ın mucizesi ve yüce kelâmı Kur'an'dır. Yüce kelâmın surelerinden biri olan 'Necm suresi' İhlâs suresinin nüzülü ve Habeşistan'a hicretten sonra inmiştir.² Surenin 'Necm' olarak tesmiye edilmesi evvelinin (وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ) âyetiyle başlamasından dolayıdır. Sure, Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminde (النَّجْمِ) şeklinde, (,) "vâv" olmadan da zikredilirdi. Sonradan Mushaf ve tefsirlerde (,) "vâv" ve (,) "vâv" olmadan iki şe-

¹ İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Misrî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sekâ, İbrahim el-Ebyârî, Abdülhafız eş-Şelebî, (Kahire: Mektebetu ve Matba'atu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1374/1955), 1/293.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/293.

kilde yerini almıştır.³ Sure Mekke'de inmiştir. Mekkî sureler genel olarak risâletten bahsetmekle beraber iman, ba's/diriliş ve haşirden de bahsetmektedir. Necm suresi Allah Resûlünün Mekke'de ilk tebliğ edip okurken secde ettiği kendisiyle birlikte Müslümanlar ve müşriklerin secde ettiği suredir.⁴

Necm suresi genel olarak şu hedefleri içermekle beraber nice hakikatleri/gerçekleri de ortaya koymuştur. Örneğin: Hz. Muhammed'in (s.a.s.) rabbinden tebliğ ettiği âyetler konusunda sadık, kendisine isnat edilenlerden münezzeh olduğunu ispat etmektedir. Kur'an, Cibril (a.s.) vasıtasıyla vahiy edilen Allah'ın kitabıdır. Surede Cebrâil'in (a.s) takribî özelliklerinden bahsedilirken aynı zamanda iki farklı şekilde indiğini belirtmektedir. Altı ayetinde mi'rac mucizesinin mahiyeti, mekânı ve meydana geliş şekliyle beraber Hz. Peygamber'in, (s.a.s.) Rabbinin varlığını ve sonsuz kudretini gösteren en büyük delillerden bir kısmını müşahede ettiğinden veciz bir şekilde bahsedilmektedir. Müşriklerin ilâh olarak taptıkları putların batıl olduğunu bunun akli ve nakli olarak doğru olamayacağını ispat etmiştir. Ayrıca diriliş ve cezanın hakikati/varlığı ispat edilmiştir. Müşriklerin inkârları sebebiyle başlarına gelen azaba ve Hz. Peygamber'den (s.a.s.) önce gelmiş olan Resûllerin ümmetlerinin kendilerine karşı ibraz ettikleri muhalefetlerine değinilmiştir. Şüphesiz

³ İbn Aşûr, Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, (Tûnus: Dâr Mahnûn, 1417/1997), 13/87.

⁴ Sâvî, Ahmed b. Muhammed el-Mâlikî el-Halvetî, *Hâşiyetü's-Sâvî 'alâ Tefsîri'l-Celâleyn*, thk. Sıdkî Cemîl el-Attâr, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1426/2005), VI/1; Muhammed Ali es-Sabunî, *Safvetü't-Tefâsîr*, (Cidde, Müessetü't-Tibâe ve's-Sehâfe ve'n-Neşr, 1404/1984), 3/24.

Kur'an kendine has özellikleri yanında geçmiş peygamberlere inen kitap ve suhuf lar için koruma kalkanı görevini ifa etmektedir. Zira genel olarak hepsinin muhteviyatı Allah'ın vahdaniyetidir. Dolayısıyla buluştukları hedef aynıdır. Necm suresinin bir diğer ehemmiyetli maksadı, Allah Resûlüne melekler vasıtasıyla gelen vahyi ispat edip meleklerin Allah'ın kulları olduğu, kızları olarak nispet edilme iftirasını bertaraf etmektir.⁵

1. Necm Suresinde İ'câzü'l-Kur'an

Bu başlık altında Necm suresindeki Kur'ân-î i'câz mihvlerinde suredeki belâğî üsluplarda var olan incelikler, bazı kelimelerin özellikle seçilmesindeki belâğî nükteler ve suredeki kimi belli ibârelerin seçilmesi ve ifadelerindeki güzelli kler ele alınmaya çalışılacaktır.

1. 1. Necm Suresinde Belâğî Üsluplar ve İncelikleri

Surede belâğî tabirlerde bazı incelikler söz konusudur. Mevzubahis inceliklerin bulunduğu ilgili suredeki âyetler, i'câz yönünden tahlil edilerek meâlleriy le zikredilecektir.

1.1.1. Necm Suresi Beşinci Âyet

عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى “(Kur'an'ı) ona, üstün güçlere sahip, (Cebrail) öğretti.”⁶ âyetindeki (الْقُوَى) eliften dolayı mukadder kesre ile mecrûr olup muzâfun ileyh olmuştur. Söz konusu âyet mâzî malum fiil cümlesidir. Mahallen merfû' olup önceki âyette geçen (وَحْيِي) masdarına ikinci sıfat olmuştur. Siga olarak (الْمَوْءَى)

⁵ Abdü'l-Müteâl es-Sâidî, *en-Nazm'ül-Kur'an'î*, (Kahire: Mektebetül-Adâb, Basım Tarihi Belli Değil), 297.

⁶ Necm: 53/5.

müfred şeklinde değil de cümleye tazim manasını ilave etmek için cemi' olarak (الْقَوَى) şeklinde gelmiştir.⁷

1.1.2. Necm Suresi Onuncu Âyet

فَأَوْخَى إِلَىٰ عَيْدِهِ مَا أَوْخَى “Böylece Allah kuluna vahyedeceğini vahyetti.”⁸ âyetinde geçen (أَوْخَى) câr-mecrûrdan müteşşekil olup (أَوْخَى) malum mâzî fiiline müteallik olur. Kendisine muttasıl olan (أَوْخَى) “hâ” zâmîri izafeyle mecrûr olup lafzatullah'a dönmektedir. Cümlenin açılımı: فَأَوْخَى إِلَىٰ عَيْدِهِ şeklindedir. Âyetteki belâğî incelikler şöyle açıklanabilir. Hz. Peygamber'e (s.a.s.) vahiyedilenin nevi konusunda âyetin saygınlığı ve umumluğundan dolayı herhangi bir malumat verilmemiştir. Âyeti tilavet eden kâriin zihin dünyasını vahiyedilenin ne olduğu konusunda tasavvur ve tedebbür etme serbestliği Kur'an tarafından bahşedilmiştir. Mezkûr âyette şöyle bir belâğî incelik daha söz konusudur: zâmirin mercii gayet açık olmasından dolayı (عَيْدِهِ) ismi zamirle değil de, (عَيْدِ اللَّهِ) şeklinde lafzatullâh ile gelmemiştir. Sebebine gelince de şöyle açıklanabilir: bu durum إِضْمَارٌ قَبْلَ الذِّكْرِ “merci' zikredilmeden zâmirin gelmesi.” genel kâdesine binâen, zâmirin mercii/döndüğü

⁷ Behcet Abdülvahid Salih, *el-İ'rabü'l-Mufassal li-Kitâbillahî'l-Mürettel*, ('Ammân: Dâr'ul-fikr, 1413/1993), 11/270, 271; Mahmûd Sâfî, *el-Cedvel fi İ'rabi'l-Kur'an*, (Beyrut: Dâr'u'r-Raşîd, 1415/1995), 14/38; Âlûsî, Ebü's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Hüseynî, *Rûhu'l-Me'ânî fi Tefsîri'l-Kur'ânî'l-'Azîm ve's-Seb'î'l-Mesânî*, (Beyrut: Dâr'u'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1414/1994), 14/52.

⁸ Necm: 53/10.

yer cümlede geçmeksizin zâmir gelmiştir. Bu da gramer kurallarına göre câizdir.⁹

1.1.3. Necm Suresi On Üç-On Sekizinci Âyetler

وَلَقَدْ رَأَهُ نَزَلَةً أُخْرَىٰ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَىٰ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَىٰ إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَىٰ مَا رَأَىٰ الْبَصِيرُ
“Andolsun ki, o, Cebrail’i bir başka inişte daha (aslî suretiyle) görmüştü. Sidretü’l-Müntehâ’nın yanında. Me’vâ cenneti onun (Sidre’nin) yanındadır. O zaman Sidre’yi kaplayan kaplamıştı. Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı. Andolsun, o, Rabbinin en büyük alametlerinden bir kısmını gördü.”¹⁰ Âyetlerinde müfessirlerin cumhûru ileri sürdükleri görüşe göre mi’râc mucizesinin bedenen gerçekleştiğini mezkûr âyetler ve konuyla ilgili sahîh hadislerle sabit olduğunu ifade etmişlerdir. Âyette Allah Resûlünün Miraçta Cibrîl (a.s)’mı asli şeklinde ve nerede gördüğünü, görüşmede ne tür harikulade değişimlerin meydana geldiği anlatılmaktadır. Ayrıca ayne’l-yakîn görüp karşılaştığı şeylerin hayal değil bilakis yakaza halinde ve bedenen şahit olduğu hakikatlerdir. Söz konusu miraç buluşmasında kendisi Rabbinin en büyük alametlerinden bir kısmını gördü. Sure-i celi-le miraç gerçeğini mu’ciz ve mücez bir üslupla açıklamıştır.¹¹ Mezkûr âyetlerdeki, إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى “O zaman Sidre’yi kaplayan kaplamıştı.”¹² âyetinde geçen (إِذْ) edatı sükûn üzerine mebni mahallen mansûb zaman zarfıdır. Muzâri malum olan

⁹ Sâvî, *Hâşiyetü’ş-Sâvî ‘alâ Tefsîri’l-Celâleyn*, 6/12; Behcet Abdülvahid Salih, *el-İ’rabü’l-Mufasssal li-Kitâbillahi’l-Mürettel*, 11/272, 273; Mahmûd Sâfî, *el-Cedvel fi İ’rabi’l-Kur’an*, 14/40.

¹⁰ Necm: 53/13, 14, 15, 16, 17, 18.

¹¹ Ebüssuûd Efendi, Muhammed b. Muhammed b. Mustafa el-İskilibî el-İmâdî, *İrşâdü’l-‘Aklî’s-Selîm ilâ Mezâya’l-Kitâbi’l-Kerîm*, (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1419/1999), 6/154.

¹² Necm: 53/16.

(يُعْشَى) fiiline muttasıl eliften dolayı zahirî hareke sakil/ağır olduğundan damme ile takdîren merfû'dur. Kendisinden sonra gelen (السِّدْرَةَ) ismi mukaddem mefûl, ism-i mevsûl olan (مَا) "mâ" ise sükûn ile mebni olup mahallen merfû' muahhar fâil olmuştur. Muzâri (يُعْشَى) fiili i'râbdan mahalli olmayıp ism-i mevsûlün sılasıdır.¹³

Cümledeki fâilin muahhar, mefûlün ise mukaddem olmasındaki incelikler ise şöyle sıralanabilir.

A. Fâil olan (مَا) "mâ" ism-i mevsûlünün ertelenmesinde özendirme, teşvik ve merak uyandırma gibi belâğî incelikler söz konusudur.

B. Mefûl olan (السِّدْرَةَ) isminin fehmeti, yüceliği ve makamının azameti gibi nedenler muhatabın dikkatini celp etmek için mefûlün fâile takdimini gerekli kılmıştır.

C. Kur'an'da herhangi bir kelimenin te'hiri veya takdimi müfit bir mananın elde edilmesi ve önemli bir noktaya işaret etmek için söz konusu olur. Kelimenin öne alınması bir faydanın mülahazası içindir. Te'hiri halinde ise aynı faydanın meydana gelmesi söz konusu değildir. Ertelendiğinde ise takdimle elde edilemeyen iyilik ve güzellik meydana gelir.¹⁴

1.1.4. Necm Suresi On Dokuzuncu Âyet

أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ وَمَنْوَةَ الْغَالِيَةَ الْآخَرَىٰ "Lât ve Uzza'ya ve diğer üçüncüsü Menat'a ne dersiniz?"¹⁵ âyetindeki istifhâm dakik bir şekilde incelendiğinde kalpleri titreten bir mananın mevzu bahis

¹³ Salih, *el-İ'rabü'l-Mufassal li-Kitâbillahi'l-Mürettel*, 11/275.

¹⁴ Ebüssuûd, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*, 6/154.

¹⁵ Necm: 53/19, 20.

olduğu müşahede edilmektedir. Müşriklerin putlara tapmaları sebebiyle kalplerindeki ürpertinin ne denli şiddetli olduğunu ve bunun nasıl eleştirilip kesin ve kati delillerle reddedildiğini istifhâm-ı inkârî üslubuyla ifade edildiği görülebilmektedir. Ayrıca istifhâmla başlayan cümleden Allah'tan başka herhangi bir varlığın mertebesi ve makamı ne olursa olsun, ona karşı hakir ve zelil olduğu sonucuna varılmıştır.¹⁶

1.1.5. Necm Suresi Yirmi Bir, Yirmi İkinci Âyetler

الْكُفْرَ الذَّكْرَ وَلَهُ الْأُنثَى تِلْكَ إِذَا قَسَمَةٌ ضَبِيْرِيْ *“Erkek size de, dişi O’na mı? Öyle ise bu çok insafsızca bir paylaştırmadır.”*¹⁷ âyeti Kâfirlerin kendilerine erkeği seçmelerini dişiye ise Allah’a nispet etmelerini kınamak ve azarlamak için tevbîh hemzesiyle başlamıştır. Ayrıca söz konusu hemzenin gelişi şu nedenlere de bağlanabilir: İnkâr edenlerin kendi benliklerine dönüp inandıkları ve yaptıkları şeyin hata olduğu, Allah’a nispet ettikleri şeyin bilgi ve gerçeklerden uzak, hakkında hüccet/delil bulunmayan sade bir kuruntudan ibaret olduğunu idrak etmeleri için söz konusu âyet mezkûr şekliyle gelmiştir.¹⁸

1.1.6. Necm Suresi Yirmi Dört-Yirmi Altıncı Âyetler

فَلِلّٰهِ وَكَم مِّن مَّلَكٍ فِي السَّمٰوٰتِ لَا تُعْطِي سَفَاعَتَهُمْ شَيْئًا اِلَّا مِّنْ بَعْدِ اَنْ يَّأْذَنَ اللّٰهُ لِيَسْأَلُ وَيَرْضٰى *“Yoksa insan (kayıtsız şartsız), her temenni ettiği şeye sahip mi olacaktır? Oysa Ahiret de dünya da Allah'ındır. Göklerde nice melekler vardır ki onların şefaatleri; ancak Allah'ın izniyle, dilediği ve hoşnut olduğu kimselere yarar sağ-*

¹⁶ Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî 'alâ Tefsîri'l-Celâleyn*, 6/15.

¹⁷ Necm: 53/21, 22.

¹⁸ Ebüssuûd Efendi, *İrşâdü'l-'Aklî's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*, 6/156; Seyyid b. Kutb b. İbrâhîm b. Hüseyin eş-Şâzilî, *Fî Zılâlî'l-Kur'ân*, (Beirut: Dâru's-Şurûk, 1406/1986), 6/3408.

lar.”¹⁹ Âyetlerdeki (الأخرة) kelimesinin kendisinden dünyanın kastedildiği rivayet edilen (الأولى) kelimesine takdim nedeni lafzî açıdan surenin kafiye ve secilerine riayet etmektir, maneviyat nüktesine istinaden ise ahiretin dünyadan daha faziletli ve hayırlı olması söz konusu takdimi gerekli kılmıştır. Ayrıca kullar için her ne kadar asıl maksat ve hedefin maneviyatla bezenmiş bir hayat olsa da, Kur'an-î üslûbun tabiatı/olması gerekeni şudur: Manevî nükteleri dikkate alıp, kafiye ve secilere riayeti kendisinde cem ettiği inkâr edilemeyen bir hakikattir. Zira zahiri ve estetik güzellik Allah'ın bütün yaratıklarında var olmakla beraber onun ayrılmaz bir parçasıdır. Bu durum ise maksut mana olan manevî nükteye muarız ve zıt değildir.²⁰

1.1.7. Necm Suresi Yirmi Sekinci Âyet

“Hâlbuki onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Onlar sadece zanna uyuyorlar. Şüphesiz zan, hakikat namına hiçbir şey ifade etmez.”²¹ âyetinde Allah'ı tealâ inanmayanları muhatap kabul etmeyip kendilerine (وَمَا لَهُمْ) şeklinde gaîb zâmiriyle seslenmektedir. Zira onların bilgiye, delile dayandırıp yakinen algıladıkları şeyi sadece zandan ibarettir. Akidelerini zanna bina ettiklerinden kendilerinin yok hükmünde olmaları mevzubahis olmuştur.

¹⁹ Necm: 53/24, 25, 26.

²⁰ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 6/3418.

²¹ Necm: 53/28.

Bu durumları ise dolaylı olarak âyetin belâğî üslûbuyla veciz bir şekilde ifade edilmiştir.²²

1.1.8. Necm Suresi Yirmi Dokuzuncu Âyet

“Öyle ise bizim zikrimizden (Kur’an’dan) yüz çeviren ve dünya hayatından başka bir şey istemeyen kimselerden yüz çevir.”²³ Mezkûr âyette zâhirin iktizasına göre (فَاعْرِضْ عَنْهُمْ) şeklinde gelmesi gerekirken Kur’an (فَاعْرِضْ عَنْهُمْ) tabirini kullanmıştır. Dolayısıyla Kâfirlerin kötü ve çirkin özelliklerinin açıkça nitelemek amacıyla (عَنْهُمْ) zâmiri yerine (مَنْ) “men” mevsûlü gelmiştir. Bu da yapmış olduklarının hasisliği i’câzü’l-Kur’an sanatıyla kendi yüzlerine açık bir şekilde vurulmaktadır.²⁴

1.1.9. Necm Suresi Otuz Birinci Âyet

“Göklerdeki her şey, yerdeki her şey Allah’ındır. (Bu) kötülük edenleri yaptıklarıyla cezalandırması, iyilik edenleri de daha güzeliyle mükâfatlandırması için (böyle)dir.”²⁵ âyetinde ceza ve mükâfat unsurunun gayet önemsendiğini ibraz etmek ve işledikleri amellere karşı verilecek ceza/mükafât türünün farklılığına dikkat çekmek suretiyle uyarmak için Allah (يَجْزِي) fiilini iki defa tekrar etmiştir. Dolayısıyla her mükellefin bilmesi gereken şu hakikat söz konusudur: Şüphesiz her kul sorumluluğu mesabesinde mükâfatlandırılacaktır, eğer işlediği amel

²² Seyyid Kutub, *Fî Zilâli’l-Kur’ân*, 6/3407; Ebüssuûd Efendi, *İrşâdü’l-‘Akli’s-Selîm ilâ Mezâya’l-Kitâbi’l-Kerîm*, 6/157.

²³ Necm: 53/29.

²⁴ Ebüssuûd, *İrşâdü’l-‘Akli’s-Selîm ilâ Mezâya’l-Kitâbi’l-Kerîm*, 6/158.

²⁵ Necm: 53/31.

hayır ise cezası da/mükâfatı da hayır, şer ise cezası/karşılığı şer/kötü olacaktır. Netice olarak Allah kullarını itaat etmeye teşvik, masiyete/karşı gelmekten sakındırmak için va'd, vaîd, tehvîf/korkutmak, terğîb, müjde ve uyarma gibi fırsatları kendilerine bahşetmiştir. Bu da ilâhî lütfun bir yansımasıdır.²⁶

1.1.10. Necm Suresi Otuz İkinci Âyet

إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ “Şüphesiz Rabbin, bağışlaması çok geniş olan-
dır.”²⁷ âyetinde (و) “vâv” harfinin terk edilmesi yani vasıl üslûbunun terki ve fasılın tercih edilmesi âyetin sibakında geçen (أَلَّا اللَّمَمَ) “ufak tefek kusurları dışında,”²⁸ istisnâsına bir gerekçedir. Şöyle ki; kusurların ufak tefek oluşu o kusuru günah mefhumundan çıkarmamaktadır. Mezkûr âyette isâet ve ihsan ehline mağfiretin geniş olduğu müjdesinin verilmesi, büyük günah işleyenin Allah’ın rahmetinden ümidini kesmemesi ve azaba müstahak olduğu vehmine kapılmaması içindir. Bu düşünce her iki zümreye itmi’nân ve sükûneti ifade etmektedir. Neticede böyle bir haleti ruhiye her mükellefin korku ve ümit arasında dünya hayatını idâme etme fırsatını bahşeder.²⁹

²⁶ Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'Aklî's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*, 6/159.

²⁷ Necm: 53/32.

²⁸ Necm: 53/32.

²⁹ Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'Aklî's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*, 6/159.

1.1.11. Necm Suresi Otuz Beşinci Âyet

أَعْيَنَهُ عَلَّمَ الْعَيْبَ فَهُوَ بَرَى “Gayb’ın ilmi kendi yanında da o gerçeği mi görüyor?”³⁰ âyetindeki istifhâm hemzesi istifhâm-ı inkârîdir, yani bir şeyin kötü olduğunu soru sormak yoluyla muhatabına ifade etmek için gelen hemzedir. Hemzenin geldiği (أَفَرَأَيْتَ) “Şimdi yüz çevireni gördün mü?”³¹ âyetinden anlaşılan: Düşünmeden yüz çevirenin cehalet ve ahmaklıkta ne denli ileri olduğunu, gayb bilgisi olmadan böyle bir girişimde bulunmanın sadece cehâlet ve hemâkette zirve yapmış kişilerin seciyesi olduğunu veciz bir üslupla okuyucuya sunmaktır. Söz konusu mefhumun istifhâm-ı inkârî olmadan tabir edilmesi mümkün olsa da i’câzü’l-Kur’ân ilmi karşısında kâsır/eksik kaldığı apaçık ortadadır.³²

1.1.12. Necm Suresi Otuz Altı, Otuz Yedinci Âyetler

أَمْ لَمْ يُنَبِّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَى وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَثَّى “Yoksa Mûsâ’nın ve Allah’ın emirlerini bütünüyle yerine getiren İbrahim’in sayfelerindeki şu hakikatler kendisine haber verilmedi mi?”³³ âyetinde Hz. Musâ’nın (a.s.) diğer Peygamberlere takdim edilmesi yaşadığı asrın onlara nispeten daha önce olmasındandır. Hz. Musâ (a.s.) ve Hz. İbrahim’in (a.s.) özellikle zikredilmeleri ise kendi dönemlerinden önce şöyle bir adetten kaynaklanmaktadır, Herhangi bir şahıs birinin canına kıydığı zaman maktulün ailesi katilin babası, oğlu, kardeşi, amcası ve dayısından birini yakaladıklarında onu hemen öldürürlerdi. Hz.

³⁰ Necm: 53/35.

³¹ Necm: 53/33.

³² Sâvî, *Hâşiyetü’s-Sâvî ‘alâ Tefsîri’l-Celâleyn*, 6/20; Muhammed Muhammed Ebû Musa, *Delâlatu’t-Terâkîb*, (Kahire: Mektebetu Vehbetü’l-Kahire, 1429/2008), 212.

³³ Necm: 53/36, 37.

İbrahim gelince kendilerini bu fiilden men edip Allah'tan gelen şu ilâhî fermanı kendilerine tebliğ etti, *أَلَا تَرَىٰ وَابِرَةً وَرَزَّٰخًا مِّنْ أٰخَرٰى* "Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü yüklenmez."³⁴ Dolaşısıyla böyle bir eylemin haksız olduğu ve hiç kimsenin başkasının yaptığı eylem sebebiyle tecziye edilemeyeceğini buyurdu. Âyetlerde geçen (وَيُؤْتِي) fiilinin mefulünün hazf edilmesinde şu belâğî incelikler söz konusudur: Şöyle ki, bazen herhangi bir kelâmda tek kelimenin cümleden düşürülmesi onu zikretmekten, sükût etmek onu telaffuz etmekten, konuşmamak konuşmaktan, bir muğlakı açıklamamak açıklamakla yapmaktan daha fasih, açıklayıcı ve faydalı olabilmektedir. Nihayetinde vefanın detayına değinmeksizin mutlak olarak zikredilmesi vefa ve tevfiyenin tüm çeşitlerine şamil gelmektedir.³⁵

1.1.13. Necm Suresi Elli Altıncı Âyet

هٰذَا نَذِيْرٌ مِّنَ النَّذِيْرِ الْاٰوَلٰى "Bu da önceki uyarıcılardan bir uyarıcıdır."³⁶ âyetindeki ism-i işâret Kur'an'a veya Hz. Peygamber'e (s.a.s.) dönmektedir. (نَذِيْرٌ) kelimesindeki tenvin ise tefhim/tazim içindir. Tefhim için gelen tenvin cümleye i'câzü'l-Kur'an ilminde şu belâğî incelikleri katmaktadır. O peygamber (s.a.s.) büyük bir uyarıcı, çok kıymetli, değerli ve hatırı sayılır muazzam bir şahsiyettir. Onu tasdik eden ebedi bir saadete ve kurtuluşa ererken, inkâr eden ise zarara, ziyana uğrayıp ebedi bir hüsrana duçar olacaktır.³⁷

³⁴ Necm: 53/38.

³⁵ Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî 'alâ Tefsîri'l-Celâleyn*, 6/21.

³⁶ Necm: 53/56.

³⁷ Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'Aklî's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*, 6/162.

1.1.14. Necm Suresi Elli Dokuz-Altmış İkinci Âyetler

“Şimdi siz *afimn* لهذا الحديث *تعجبون* وتضحكون ولا تبكون وأنتم سامدون فاسجدوا لله واعبدوا *gaflet içinde eğlenerek bu söze mi (Kur'an'a mı) şaşıyorsunuz, gülüyorsunuz da ağlamıyorsunuz? Habersiz oyalanmaktasınız. Haydi, Allah'a secde edin ve O'na kulluk edin.*”³⁸ âyetinin başında gelen hemze tevkif/alıkoyma ve tefhim/bildirmek için olup i'câz sanatıyla cümleye şu manaları katmaktadır: İnkâr edenler yüce Kur'an'daki öğüt ve öğretilerden ibret almaları gereken bir durumda bilakis onu eğlenceye alıp gaflet içinde geçiştirdiler, bu duruma karşı âyet kendilerinden gaflet değil ibretle düşünüp irkilmelerini talep etmektedir.³⁹ Ayrıca (*تَبْكُونَ*) cümlesindeki nefiy edatı Kur'an'ı tefekkürle dinleyip ağlamaya teşvik etmektedir. Takri'/azarlama ve tebkîtkin/kınama anlamına da gelen hemze cümleye şu manayı katmaktadır: Ağlamanın gerekli olduğu yerde eğlenme sözü konusu olunca kınama ve azarlama kaçınılmaz olur.⁴⁰ Özet olarak âyetlerde mevzubahis olan i'câz, okuyucuya şu telkinleri yapar: Âyette geçen konu önemsenip iskalanmaması gereken mühim bir durum olup, tüm insanlara önemli vecibeler yükleyip, onları kâmil yola irşat etmektedir. Ağlamaları gereken yerde neden eğlenip güldükleri, tefekkür edip ibret almaları gerekirken niçin eğlendiklerini belîğ ve veciz bir üslûpla ifade etmektedir. İleride kendilerini beklemekte olan korkunç azapla karşı karşıya kalmadan ağlayıp tüm

³⁸ Necm: 53/59, 60, 61, 62.

³⁹ Zemahşeri, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî, *el-Keşşâf 'an Hakâik-i Çavâmizi't-Tenzili ve 'Uyûni'l-Ekâvili fi Vücûhi't-Te'vil*, (Beirut: Dâr'ul-fikr, 1397/1977), 4/33.

⁴⁰ Cürcânî, Ebû Bekr Abdülkâhîr b. Abdîrahmân b. Muhammed, *Delâ'ilü'l-i'câz*, thk. Mahmûd Muhammed Şâkir, (Kahire: Matbaatü'l-Medenî, 1412/1992), 146.

benlikleriyle Allah'a (c.c.) secde etmelerinin gerekliliğini ileri sürmektedir. Bu sebeple bu ulvî göreve karşı Kur'an tüm yaratılanları sorumlu tutarak şöyle emretmektedir, (فَاسْجُدُوا لِلَّهِ) (وَاعْبُدُوا) "Haydi, Allah'a secde edin ve O'na kulluk edin." Allah (c.c.) bu yüce görevi/ emri cemi' sigasıyla kullarına telkin etmiştir. Bu sebeple mezkûr âyetin sibakına atfı, âmın hasa olan atfı kabilindedir.⁴¹

2. 2. Necm Suresindeki Bazı Kelimelerin Özellikle Seçilmesindeki Belâğî Nükteler

Necm suresinde bazen bir kelime birden fazla kullanılırken kimi zaman bir başka kelimenin cümlelerdeki uyum, kullanımındaki incelik ve âyetin sibakında geçen maksut manayı detaylandırmak için seçildiği mülahaza edilmektedir. Bu başlıkta söz konusu lafızlar örnekleriyle detaylandırılmaya çalışılacaktır.

2.2.1. Necm Suresi On dokuz, Yirminci Âyetler

أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ وَمَنْوَةَ الثَّالِثَةَ الْآخِرَىٰ "Lât ve Uzza'ya ve diğer üçüncüsü Menat'a ne dersiniz?"⁴² âyetindeki (وَمَنْوَةَ الثَّالِثَةَ الْآخِرَىٰ) yerine şayet (وَمَنْوَةَ الْآخِرَىٰ) şeklinde gelseydi kelimelerdeki veznin insicâmı bozulurdu. Eğer (وَمَنْوَةَ الثَّالِثَةَ) denilseydi kafiyede uyumsuzluk söz konusu olurdu. Dolayısıyla her kelimenin bulunduğu makama uygun bir mana değeri vardır, bu da ifade etme

⁴¹ Endelüsî, Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdirrahmân b. Gâlib el-Muhâribî el-Gırnâtî, *el-Muharrerü'l-Vecîz fi Tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz*, thk. Abdu's-Selâm Abdu's-Şâfi Muhammed, (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1422/2001), 5/210; Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 6/3418.

⁴² Necm: 53/19, 20.

tarzında gizlidir. İfa ettiği lafzî ve manevî görevler açısından mezkûr kelimelere benzeyen (إِذَا) edatının (الْكُفْرَ الدَّكْرَ تِلْكَ إِذَا قَسَمْتُ ضَبْرِي) (وَلَهُ الْأُنثَى) “Erkek size de, dışı O’na mı? Öyle ise bu çok insafsızca bir paylaştırmadır.”⁴³ âyetinde gelmesi, teknik bir amaçla beraber vezin zaruretine binâen uygun görülmüştür.⁴⁴

2.2.2. Necm Suresi Birinci, İkinci Âyetler

وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ “Battığı zaman yıldız andolsun ki, arkadaşınız (Muhammed haktan) sapmadı ve azmadı.”⁴⁵ âyetinde (مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ) cümleleri yerine (مَا ضَلَّ رَسُولُ اللَّهِ-مَا ضَلَّ مُحَمَّدٌ) şeklinde gelmesinde şu belâğî nükteler söz konusudur: Allah’ın Hz. Peygamber (s.a.s.) hakkında “arkadaşınız” diye hitap etmesinde şu hakikatler zikredilebilir. Ashabının kendisine uzun süre arkadaşlık etmesiyle onun şerefli hallerine vukufiyetleri ve tüm menfi özelliklerden de beri/temiz olduğu hakikatini idrak etmeleri neticesinde, kendilerine ‘arkadaş’ tabiri uygun görülmüştür. Zira ashabı evlatlarını tanır gibi onu yakinen bilip tanıyorlardı. Söz konusu arkadaşlık, kendilerine “ashab” gibi ulvî bir vasfı kazandırmıştır.⁴⁶

2.2.3. Necm Suresi Sekiz, Dokuzuncu Âyetler

ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ “Sonra (ona) yaklaştı derken sarkıp daha da yakın oldu. Araları iki yay aralığı kadar veya daha da yakın oldu.”⁴⁷ âyetinde maksut manayı ifade edip Hz. Peygamber’in (s.a.s.) yaşadığı durumu tüm unsurlarıyla tasvir etmek

⁴³ Necm: 53/21, 22.

⁴⁴ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur’ân*, 6/3404.

⁴⁵ Necm: 53/1, 2.

⁴⁶ Ebüssuûd, *İrşâdî'l-'Aklî's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*, 6/152, 153; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî 'alâ Tefsîri'l-Celâleyn*, 6/10.

⁴⁷ Necm: 53/8, 9.

için dikkat ve hayret edici bir üslup kullanmıştır. Zira buradaki maksat Hz. Peygamber (s.a.s.) ile Cebrâil (a.s.)'mın buluşma şeklini şemailinin en anlaşılır bir biçimde anlatmak ve en sağlıklı şekilde kendisine vahyedilene dinleyip algıladığı pozisyonu anlaşılır tabirle tasvir etmektir. Bu da i'câz sanatıyla gerçekleştirilmektedir.⁴⁸

2.2.4. Necm Suresi On Bir - On Altıncı Âyetler

مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى أَفَتُنْمَاوُونَ عَلَىٰ مَا يَرَىٰ وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَىٰ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَىٰ إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَىٰ *“Kalp, (gözün) gördüğünü yalanlamadı. (Şimdi siz) gördüğünüz şey hakkında onunla tartışıyor musunuz? Andolsun ki, o, Cebrail'i bir başka inişte daha (aslî suretiyle) görmüştü. Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında. Me'vâ cenneti onun (Sidre'nin) yanındadır. O zaman Sidre'yi kaplayan kaplamıştı.”*⁴⁹ âyetlerinde gözden kaçmaması gereken i'câzü'l-Kur'an sanatının çok mühim bazı nükteleri söz konusudur. Örneğin: (إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى) cümlesinde yaşanmış bir durumun mâzî sigasıyla değil de muzâri fiil olan (يَغْشَى) kipiyle ifade edilmiştir. Nedeni ise geçmişte yaşanan bir vaziyetin okuyucunun kalbinde canlı tutmak ve Sidre'yi kaplayan vaziyetin yenilenerek devam ettiğini bildirmektir. Zira Sidre'yi kaplayan şeyin nasıl ve nerede meydana geldiği önemli ve muazzam olduğundan söz konusu mucizevî durumun ehemmiyetine binaen devamlı ve kesintisiz olması gerekmektedir.⁵⁰

⁴⁸ Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'Aklî's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*, 6/153.

⁴⁹ Necm: 53/11, 12, 13, 14, 15, 16.

⁵⁰ Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'Aklî's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*, 6/155; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî 'alâ Tefsîri'l-Celâleyn*, 6/14.

2.2.5. Necm Suresi On Sekiz, Yirmi Altıncı Âyetler

لَقَدْ رَأَىٰ - وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَىٰ
Andolsun, o, Rabbinin en büyük alametlerinden bir kısmını gördü." - "Göklerde nice melekler vardır ki onların şefaathleri; ancak Allah'ın izniyle, dilediği ve hoşnut olduğu kimselere yarar sağlar."⁵¹ Câr-mecrûr olan (فِي السَّمَوَاتِ) kendinden önceki (مَلَكٍ) ismine sıfat olmuştur. Âyetteki (مَلَكٍ) kelimesinin (فِي) ile tavsîf edilmesi taaccübe delâlet etmektedir. Yani Allah onları ne kadar da ulvî/yüce kılıp ikramda bulunmuştur anlamına gelir. Bu sebeple Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfiî, (ö. 911/1505) söz konusu sıfatın, Meleklerin Allah katındaki yücelik ve müşerrefliğine işareten geldiğini, bu üstünlüğe rağmen şefaathlerinin Allah'ın (c.c.) izni olmadan hiç kimseye yarar sağlayamayacağını ileri sürmektedir.⁵²

2.2.6. Necm Suresi Otuz İkinci Âyet

الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كِبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ "Onlar, ufak tefek kusurları dışında, büyük günahlardan ve çirkin işlerden uzak duran kimselerdir."⁵³ Hayreti celp eden âyetlerden biri de (الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كِبَائِرَ) sıla cümlesidir. Büyük günahlardan ve çirkin işlerden uzak duran kimseler i'câz sanatıyla büyük bir medh ve övgüyü hak etmektedirler. Mevsûlün sılası olan (يَجْتَنِبُونَ) malûm muzâri fiili olup gûnahtan kaçınmanın sürekli yenilenme ve devamlılığına delâlet etmektedir. Dolayısıyla i'câzla meydana gelen medh

⁵¹ Necm: 53/18, 26.

⁵² Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî 'alâ Tefsîri'l-Celâleyn*, 6/17.

⁵³ Necm: 53/32.

büyük günah ve çirkin işlerden uzak duranları örnek almayı ve buna iktidâ etmeyi teşvik etmektedir.⁵⁴

2.2.7. Necm Suresi Otuz İkinci Âyet

وَإِذْ أَنْتُمْ أُمَّهَاتِكُمْ فِي بَطْنٍ مِنْكُمْ “Analarınızın karnında ceninler iken de,”⁵⁵

Nazmü'l-Kur'ân tarzı gereği bazı kelimeler kimi âyetlerde kullanıldığında zihne şöyle bir vehim düşer: Acaba bu kelimeler olmazsa da mana yine de tamam olmaz mıydı? Bunların kullanımındaki hikmet nedir? Şeklinde sualler akli kurlar. Ancak söz konusu kelimelere dakîk bakıldığında zihne gelen vehmin sadece bir şüphe ve hatadan ibaret olduğu, Kur'an lafzının her daim galip, ona hiçbir şey galip olamayacağı anlaşılmaktadır. Tefsir âlimleri mezkûr âyet hakkında şöyle der: Çocuğun anne karnındaki evresine 'cenin' denilmesine rağmen doğduktan sonraki haline bu şekilde tabir edilmesi, yaratanın en gizli mekân ve durumda dahi cenin hakkındaki ilminin na-mütenâhi olduğu ve kimin takva ehli olduğunu en iyi Allah'ın bildiği ifade edilmektedir.⁵⁶

2.2.8. Necm Suresi Kırk İkinci Âyet

وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنْتَهَىٰ “Şüphesiz en son varış Rabbinedir.”⁵⁷ Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Kâfirlerden çektiği cefa ve eziyet, Rabbini zikretmesine engel olmalarından dolayı kendisine teselli olması için âyetteki hitap Allah Resûlüne ithafen yapılmıştır. İlâh ve Hâlık lafızları yerine (رَبِّكَ) “Rab” kelimesinin gelmesi

⁵⁴ Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'Aklî's-Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm*, 6/159.

⁵⁵ Necm: 53/32.

⁵⁶ Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'Aklî's-Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm*, 6/160.

⁵⁷ Necm: 53/42.

onu sahiplenilen, koruyan ve terbiye eden Allah'ın hiçbir zaman onu yalnız bırakmadığı her daim onun gözetim ve muhakemesi altında olduğu ifade edilmektedir. Bir başka görüşte ise (كَلِمَاتٍ) kelimesindeki hitap (ك) "kâf"ın mutlak dinleyiciye dönebileceğini ifade etmiştir. Böyle bir durumda mezkûr âyette va'd, müjde, tehdit ve vaîd söz konusu olmaktadır.⁵⁸

2.2.9. Necm Suresi Elli Dördüncü Âyet

فَعَشِيهَا مَا عَشِيَ "Onlara örttüğü azap örtüsünü örtmüştür."⁵⁹ Âyetinde ism-i mevsûl olan (مَا) "mâ" (عَشِيَ) malum mâzî fiiline fâil olmuştur. Oysa ism-i mevsûl yerine ism-i zâhir olan (عَصَبْنَا - سَحَّتَ اللَّهُ - عَقَابْنَا - لَعْنَتْنَا) kelimeleri de fâil olarak gelebilirdi. Ancak ism-i zâhir olan kelimeler her ne kadar Allah'ın azabının şiddeti ve korkunçluğunu cümleye yansıtırsa da ism-i mevsûlün umumiyeti, sıla tad'îfinin/şeddesinin kesret ve mübalağası, azabın vahametini, tehlikesini ve genelliğini en derûnî ve bariz şekilde cümleye aksettirmektedir.⁶⁰

2. 3. Necm Suresindeki Belli Bazı İbârelerin Seçilmesi ve İfadelerindeki Belâğî Güzellikler

Bu başlık altında surede seçilen kimi ibarelerin belâğî ve i'câz yönleri ve ifade tarzlarındaki cümleye yansıttığı güzelliklere değinilecektir.

⁵⁸ Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'Aklî's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*, 6/161.

⁵⁹ Necm: 53/54.

⁶⁰ Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'ânî'l-'Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*, 6/70.

2.3.1. Necm Suresi Birinci Âyet

وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ “Battığı zaman yıldızın andolsun.”⁶¹ âyetinde (وَالنَّجْمِ) ismiyle kasemin/yeminin icra edilmesinde, mana açısından Hz. Peygamber'in (s.a.s.) dalalet ve azgınlık şâibesinden nezaheti/paklığı, lafzi olarak da eşsiz ustalık ve sonsuz bir konum güzelliği vardır. Zira Necm yolcuyla dünyevî olarak ulaşmak ve gitmek istediği yere ulaştıran rehber olmakla beraber, uhrevî açıdan yol alana da dost doğru hedefe kavuşturan güvenilir bir arkadaşı ve mürşittir.⁶²

2.3.2. Necm Suresi İkinci Âyet

مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ “Arkadaşınız (Muhammed haktan) sapmadı ve azmadı.”⁶³ âyetinde zikredilen ve Hz. Muhammed'e (s.a.s) müşrikler tarafından isnat edilen dalalet/sapkınlık ve azgınlık gibi iftiralar Allah tarafından Resûlünün şahsına münhasır özel bir muameleyle âyetteki veciz bir üslupla bertaraf edilmiştir. Oysa Hz. Nuh (a.s.) ve Hz. Hûd'un (a.s.) şahsiyetlerine isnat edilen iftiralar konusunda Allah tarafından müfteri güruha her hangi bir cevap verilmeyip sadece kendilerini şahsen müdafaa etme konusunda izin verilmiştir. Onlar da (لَيْسَ بِي ضَلَالَةٌ) – (لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ) “Bende herhangi bir sapıklık yok.”⁶⁴

⁶¹ Necm: 53/1.

⁶² Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'Aklî's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*, 6/156.

⁶³ Necm: 53/2.

⁶⁴ A'râf: 7/61.

“Bende akıl kıtlığı yok.”⁶⁵ Şeklinde kavimlerine karşı kendilerini savunarak cevap vermişlerdir.⁶⁶

2.3.3. Necm Suresi İkinci Âyet

“O zaman Sidre’yi kaplayan kaplamıştı.”⁶⁷ âyetinde geçen ve ‘Sidre’yi kuşatan şey için üstünlük ve tazim söz konusudur. Şöyle ki, âyetteki ifade tarzı ve ibareden şüphesiz şu hakikatler anlaşılmaktadır. Sidre’yi ihata edip kuşatan, Allah’ın azamet ve kudretine delalet eden varlıklar hiçbir sıfat ve özelliğin örtüp gizlemeyeceği kadar muazzam şeylerdir. Bu sebeple mezkûr âyet, i’câz’ul-Kur’an çerçevesinde mütalaa edildiğinde Sidre’yi kaplayan şeyin müphem olarak zikredilmesi sarahaten ve belli özelliklerle tahdit edilmesinden okuyucu için daha müessir ve taaccübü celp eden olmuştur.⁶⁸

2.3.4. Necm Suresi Yirmi Üçüncü Âyet

“Onlar (putperestler) *إِنَّ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ رَبِّهِمُ الْهُدَى* yalnız zanna ve nefislerin arzusuna tâbi oluyorlar. Andolsun ki, kendilerine, Rableri katından yol gösterici gelmiştir.”⁶⁹ âyetindeki (وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ رَبِّهِمُ الْهُدَى) cümlesi bir görüşe göre malûm muzârî olan (يَتَّبِعُونَ) fiiline ‘hâl’ olur. Diğer bir görüşe göre ise sibakıyla irtibatı olmayan i’tirâzîye cümlesidir. Her hâlükârda âyette zanna ve nefse tabi olmanın batıl olduğu ve tabi olanların vaziyetleri ziyadesiyle kınanmaya müstahak olduğu tekitle

⁶⁵ A’râf: 7/67.

⁶⁶ Kuşeyrî, Ebü’l-Kâsım Zeynüslâm Abdülkerîm b. Hevâzin b. Abdilmelik, *Letâ’ifu’l-İşârât*, thk. Abdullatif Abdurrahmân, (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1421/2000), 3/247.

⁶⁷ Necm: 53/16.

⁶⁸ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/29.

⁶⁹ Necm: 53/23.

söz konusudur. Zira şahıs farkı olmaksızın zanna ve nefse ittiba etmenin kötü bir davranış olduğu ve tabi olanın akıbeti zarar/ziyan içinde olacağı apaçık ortadadır. Hele hele aynı tavır ve hareket Allah'ın elçi gönderip hidayete erdirdiği şahıslar hakkında mevzubahis olduğunda, hiç şüphesiz bu eylem en kötü bir davranış olarak telaki edilir.⁷⁰

2.3.5. Necm Suresi Yirmi Altı, Yirmi Dokuzuncu Âyetler

وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا
“Göklerde bulunan nice melekle-
rin şefaati bir şeye yaramaz.”⁷¹ âyetinden inanmayanların tap-
tıkları putlardan şefaath bekleyip umut bağlamanın heba ol-
ması, buna inanmanın ise batıl bir inançtan ibaret olduğu
anlaşılmaktadır. Allah'ın izni olmaksızın üstün özellikleriyle
beraber şefaath etmede payidar olamayan meleklerle rağmen
batıl olan putların şefaath hakkına sahip olmaları asla mevzu-
bahis değildir.⁷² Örneğin: فَأَعْرَضَ عَنْ مَنْ تَوَلَّى عَنْ دِكْرِنَا وَمَا يُرَدُّ إِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا
“Öyle ise bizim zikrimizden (Kur'an'dan) yüz çeviren ve dünya
hayatından başka bir şey istemeyen kimselerden yüz çevir.”⁷³ âye-
tinde Allah'ın (c.c.) zikri olan Kur'an'dan yüz çevirip dünya
hayatından başka bir şey istemeyen kimselerden Hz. Pey-
gamber'in (s.a.s.) yüz çevirmesi telkin edilerek kendisine
teselli verilmiştir.⁷⁴

⁷⁰ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/29.

⁷¹ Necm: 53/26.

⁷² Sâvî, *Hâşiyetü'ş-Sâvî 'alâ Tefsîri'l-Celâleyn*, 6/17.

⁷³ Necm: 53/29.

⁷⁴ Endelüsî, *el-Muharrerü'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz*, 5/203.

2.3.6. Necm Suresi Otuz, Otuz İki, Elli Yedi, Altmış İkinci Âyetler

ذٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ “İşte onların ilimden ulaşabildikleri nokta!”⁷⁵ âyetinde inkâr edenlerin kuru zanları ilim olarak tesmiye edilmiştir. Bu da mahza onlarla alay edip küçümsemekten ibarettir.⁷⁶ Örneğin: فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى “Bunun için kendinizi temize çıkarmayın.”⁷⁷ âyeti benliği temize çıkarma özelliğini nehiy edilmesini pekiştiren bir isti’nafiye cümlesi olmakla beraber, nefsinin tamamen temizleyip arındıran zatların varlığını da ihtar eden bir bildiridir. Örneğin: آزَقَتِ الْأَرْضُ “Yaklaşmakta olan (Kıyamet iyice) yaklaştı.”⁷⁸ âyeti inanmayanların azabının kıyamete kadar erteleneceğini işârî olarak bildirmektedir.⁷⁹ Örneğin: فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا “Haydi Allah’a secde edin ve O’na kulluk edin.”⁸⁰ âyetinde Allah tüm yaratılanlardan istisnasız, kendisine secde ve kulluk edilmesini uyararak ve korutmak suretiyle emretmektedir.⁸¹

SONUÇ

Kur’an hiç şüphesiz hidayetin kandili, felah, kurtuluş ve doğruluğun mihenk taşıdır. O, hayatın düsturudur. Dünya ve ahiretin en hayırlısı, tükenmeyen bir yardımcıdır. Ancak bütün bu Kur’an’î özelliklerini belleyip necat ehlinde olanın yolu onun i’câz ve belâgat sanatını öğrenip anlamaktan geçmektedir. Ayrıca kullanılan en seçkin kelime ve cüm-

⁷⁵ Necm: 53/30.

⁷⁶ Sâvî, *Hâşiyetü’s-Sâvî ‘alâ Tefsîri’l-Celâleyn*, 6/18.

⁷⁷ Necm: 53/32.

⁷⁸ Necm: 53/57.

⁷⁹ Ebüssuûd, *İrşâdü’l-Akli’s-Selîm ilâ Mezâya’l-Kitâbi’l-Kerîm*, 6/162.

⁸⁰ Necm: 53/62.

⁸¹ Endelüsî, *el-Muharrerü’l-Vecîz fî Tefsîri’l-Kitâbi’l-Azîz*, 5/210.

leler ile tercih edilmeyenler arasındaki farkı idrak etmek gerekir. Dolayısıyla söz konusu Kur'an-i özelliklerinden müstefit olabilme bahtiyarlığına nail olabilmeyi hedef edenler için bir nebze olsun onu tattırabilme yolunda konuya i'câz perspektifinden vakıf olabilmek için belâğî inceliklerle dolu olan Necm suresi seçildi. Sure tetkik edilip mevzubahis özelliklerin bazı remizler dâhilinde âyetlerde gizli olduğu mülahaza edildi. Sure dikkat çekici tarzda eşsiz nice belâgat ve fesahat inceliklerine şamil olduğu gözlemlendi.

Çalışmanın birinci kısmında belâğî inceliklerin bulunduğu bazı manalar ifade edip okuyucuya bunu en etkileyici şekilde yansıtmak için, terğîb ve terhîb üslûbunun tercih edilmesi ve bunun gerekçeleri zikredildi. Ayrıca inkâr edenlerin ileri sürüp sığındıkları fasit itikat ve eylemlerindeki hatalarının büyüklüğü veciz bir yolla açıklanmaya çalışıldı.

İkinci kısımda; bazı kelimelerin özellikle seçilmesinde kimi i'câz ve belâğî nüktelerin söz konusu olduğu görüldü, dolayısıyla tercih edilen lafızlar bazen birden fazla kullanılırken, kimi zaman bir başka lafız kelimelerdeki uyum, kullanım-daki incelik ve âyetin siyak-sibakında geçen maksut manayı detaylandırmak amacıyla seçildiği müşahede edildi. İlgili kısımda bu tür mülahazalara değinildi. Tercih edilen söz konusu lafızların geçtiği âyetler meâlleriyle detaylandırılarak zikredildi. Özellikle Kur'an'ın tercih etmede itina gösterip sadece o kelimelerde bulunan en güzel ve dikkat çekici manaların lafızlara yansımalarına değinildi.

Üçüncü kısımda sadece örneği Kur'an'da rastlanabilen kimi zaman insan kalbini ürperten vâdlerle/teditler dolu manalara şamil kelimelere değinililip etkileyici üsluplara ula-

şıldı. Bazen de Allah katındaki sevap ve mükâfatı müjdeleyen lafızların beşer ruhunu sürûr ile dolduran belâğî incelik ve i'câzlarla dolu vaatleri/müjdeler ihata eden âyetler mealleriyle açıklanarak bunların muhatap kitlenin üzerindeki müspet ve müessir etkileri kati neticelerle müşahede edildi.

KAYNAKÇA

Abdülvahid Salih, Behcet, *el-İ'rabü'l-Mufasssal li-Kitâbillahi'l-Mürettel*, Ammân: Dâr'ul-Fikr, 1413/1993.

Âlûsî, Ebü's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Hüseynî, *Rûhu'l-Me'ânî fi Tefsîri'lKur'ânî'l-'Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1414/1994.

Cürcânî, Ebû Bekr Abdülkâhir b. Abdirrahmân b. Muhammed, *Delâ'ilü'l-İ'câz*, thk.

Mahmûd Muhammed Şâkir, Kahire: Matbaatü'l-Medenî, 1412/1992.

Diyanet İşleri Başkanlığı, Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı, *Kur'ân Yolu Meali ve*

Tefsiri, Saray Matabaacılık Ltd. Şti. Ankara 2007.

Ebüsuûd Efendi, Muhammed b. Muhammed b. Mustafa el-İskilibî el-İmâdî, *İrşâdü'l-'Akli's-Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm*, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1419/1999.

Ebü Musa, Muhammed Muhammed, *Delâlatu't-Terâkîb*, Kahire: Mektebetu Vehbetü'l-Kahire, 1429/2008.

Endelüsî, Ebü Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdirrahmân b. Gâlib el-Muhâribî el-

Gırnâtî, *el-Muharrerü'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz*, thk. Abdu's-Selâm Abdu's-Şâfi Muhammed, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1422/2001.

İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısırî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sekâ, İbrahim el-Ebyârî, Abdülhafîz eş-Şelebî, Kahire: Mektebetu ve Matba'atu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1374/1955.

İbn Aşûr, Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Tûnus: Dâr Mahnûn, 1417/1997.

Sabunî, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsîr*, Cidde, Müessestü't-Tibâe ve's-Sehâfe ve'n-Neşr, 1404/1984.

Sâidî, Abdü'l-Müteâl, *en-Nazm'ül-Kur'an'î*, Kahire: Mektebetül-Adâb, Basım Tarihi Belli Değil.

Sâfi, Mahmûd, *el-Cedvel fî İ'rabî'l-Kur'an*, Beyrut: Dâru'r-Raşîd, 1415/1995.

Sâvî, Ahmed b. Muhammed el-Mâlikî el-Halvetî, *Hâşiyetü'ş-Sâvî 'alâ Tefsîri'l-Celâleyn*, thk.

Sıdkî Cemîl el-Attâr, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1426/2005.

eş-Şâzilî, Seyyid b. Kutb b. İbrâhîm b. Hüseyin, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, Beyrut: Dâru's-Şurûk, 1406/1986.

Kuşeyrî, Ebû'l-Kâsım Zeynüslâm Abdülkerîm b. Hevâzin b. Abdilmelik, *Letâ'ifü'l-*

İşârât, thk. Abdullatif Abdurrahmân, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1420/2000.

Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî, *el-Keşşâf 'an*

Hakâik-i Ğavâmizi't-Tenzîli ve 'Uyûni'l-Ekâvîli fî Vücûhi't-Te'vîl, Beyrût: Dâr'ul-fıkr, 1397/1977.